

V posledních letech se čas od času objevují informace, že počet lidí s demencí je – ve státech, kde systematictěji sledují počty lidí s demencí – nižší, než se očekávalo. Jak je to možné, když kauzální léčba je stále v nedohlednu? Zdá se, že jednou z odpovědí na tuto otázku je důraz na zdravý životní styl, který je společností – především v bohaté části světa – poměrně široce akceptován.

Prevence demence

Mgr. LUCIE HÁJKOVÁ, Mgr. MARTINA MÁTLOVÁ

Česká alzheimerovská společnost, o.p.s.

Podobné závěry potvrzuje také poslední ročenka evropské alzheimerovské asociace Alzheimer Europe.¹ Ročenka *Dementia in Europe Yearbook 2019 – Estimating the prevalence of dementia in Europe* byla představena v únoru na půdě Evropského parlamentu a je po šesti letech první prací, která představuje odhad prevalence demence v Evropě. Její autoři analyzovali nejnovější evropské prevalence studie, které splňovaly poměrně přísná kvalitativní kritéria, a na jejich základě aktualizovali vlastní odhady prevalence z roku 2009 (projekt *EuroCoDe*). Výsledky potvrdily, že odhadované počty lidí s demencí jsou nižší, než předpokládala studie *EuroCoDe* (srovnání viz tab. 1). Například v ČR tak zřejmě v roce 2018 žilo až o 15 000 lidí s demencí méně, než jsme předpokládali před zveřejněním této studie.

I tato nejnovější analýza však předpokládá, že počty lidí s demencí se v Evropě

do roku 2050 téměř zdvojnásobí (viz tabulka 2).²

Ačkoliv tedy studie nebyla zaměřena přímo na vliv prevence na vznik a rozvoj demence, její výsledky dávají naději, že změna životního stylu a kontrola chronických nemocí mohou mít na demenci pozitivní dopad.

Jako zásadní v boji proti demenci chápe prevenci ostatně také Světová zdravotnická organizace (dále WHO). V roce 2019 vydala WHO materiál *Risk reduction of cognitive decline and dementia*. Na základě srovnání mnoha studií v něm ukazuje, že životní styl, např. fyzická nečinnost, kouření, nezdravý jídelníček nebo nadužívání alkoholu mohou přispět k rozvoji demence.

Zvýšené riziko vzniku demence lze znamenat i u lidí, kteří mají hypertenzi, cukrovku, obezitu či depresi. Mezi ostatní potenciální rizika mohou patřit i společenská izolace anebo kognitivní nečinnost.³ Dobrou zprávou však je, že se všemi výše zmíněnými rizikovými faktory lze něco udělat, jsou tzv. modifikovatelné.

	Alzheimer Europe 2019				EuroCoDe 2008	
	muži	ženy	celkem	% populace	celkem	% populace
ČR 2018	46 338	103 295	149 633	1,41	165 963	1,57
Evropa 2018	3 130 449	6 650 228	9 780 677	1,57	10 935 444	1,75

▲ Tab. 1: Odhad prevalence demence v ČR a v Evropě v roce 2018 (srovnání studií *EuroCoDe* a *Alzheimer Europe* 2019)

	muži	ženy	celkem	% populace
ČR 2050	102 789	177 194	279 983	2,65
Evropa 2050	6 575 215	12 271 071	18 846 286	18 846 286

▲ Tab. 2: Odhad prevalence demence v ČR a v Evropě v roce 2050 (studie *Alzheimer Europe* 2019)

a...

Zpracováno dle podkladů Alzheimer's Disease International

1. Fyzická aktivita

Pohyb úzce souvisí se zdravím mozku. Dlouhodobé studie dokazují, že u fyzicky aktivních lidí dochází oproti lidem, kteří se nepohybují, méně často k poklesu kognitivních funkcí. Pozitivní vliv pohybu byl samozřejmě potvrzen u kardiovaskulárních onemocnění, cukrovky atd., které dále zvyšují riziko rozvoje demence. Také WHO potvrzuje pravidlo, které praví, že co je zdravé pro srdce, je zdravé pro mozek. Pohyb u starších lidí navíc zlepšuje svalovou kondici a je tak podstatný pro prevenci pádů, které mohou vést k hospitalizaci, která dále negativně ovlivňuje (především) duševní zdraví starších lidí. Pozitivní vliv pohybu na náladu je sledován i u lidí s depresí, kteří také čelí vyššímu riziku rozvoje demence.

Velmi konkrétně pak WHO zpracovala doporučení ve svém starším dokumentu *Global recommendations on physical activity for health* z roku 2010, v němž uvádí, že **dospělí ve věku 65 let a více by se každý týden měli věnovat fyzické aktivitě (aerobnímu pohybu střední intenzity) nejméně 150 minut; pohybu větší intenzity by případně měli věnovat 75 minut.**

Jako fyzickou aktivitu WHO chápe i rekreační a volnočasové aktivity, přemísťování se (jízda na kole, chůze), domácí práce (i práce na zahrádce), rodinné či komunitní aktivity.⁴

Podstatné je, že WHO doporučuje pohyb nejenom zdravým jedincům, ale také lidem, u kterých již byla diagnostikována mírná kognitivní porucha či demence. V pokročilém stadiu nemoci se pak možnosti pohybu odvíjejí od zdravotního stavu, mobility a individuálních možností zapojení – nabízí se cvičení ve skupině, v případě potíží s mobilitou cvičení na židli nebo v českých podmínkách oblíbený tanec vsedě.

2. Zdravý jídelníček

Ke snížení rizika rozvoje demence přispívá také zdravé jídlo. Nejčastěji je pak vědci zmiňovaná tzv. středomořská strava. Jedná se o dietu bohatou na ovoce, zeleninu, obiloviny, luštěniny, semínka, ořechy, olivový olej. Typická je vysoká konzumace ryb nebo kávy. Podrobněji se výživovým doporučením věnuje samostatný dokument WHO – *Healthy Diet*.⁵

Jeho základní doporučení lze shrnout do několika bodů:

- Jíst je třeba nejméně 400 g (tj. pět porcí) ovoce a zeleniny denně.
- Vhodné je snížit příjem jednoduchých (volných) cukrů na přibližně 50 g za den (kolem 12 kávových lžiček) u člověka se zdravou tělesnou hmotností, ideální je však ještě nižší denní příjem cukru. Nesmíme zapomenout, že tyto cukry najdeme i v ovocných šťávách anebo medu.
- Ve stravě by měly být upřednostňovány nenasycené tuky (jejich zdrojem jsou ryby, ořechy, avokádo, slunečnicový či olivový olej) před nasycenými (nacházejí se v tučném mase, mléčných výrobcích, palmovém či kokosovém oleji) a tzv. trans tuky (ty jsou typicky v jídlech z fast foodu, pizze, sušenkách a různých cukrovinkách).
- Doporučené denní množství soli je 5 g (1 kávová lžička).

V souvislosti se stravováním je třeba věnovat pozornost také obezitě, která způsobuje ročně smrt téměř 3 milionů lidí po celém světě. Obezita se dává do souvislosti s celou řadou dalších „civilizačních“ onemocnění, jako je diabetes 2. typu, rakovina, kardiovaskulární onemocnění – hypertenze, vysoký cholesterol. Poslední studie z roku 2017 poukazují i na souvislost obezity a demence v pozdějším věku.

3. Duševní aktivita

Podstatnou v prevenci demence je také duševní aktivita a s ní spojená tzv. kognitivní rezerva. Kognitivní rezerva označuje schopnost mozku vyrovnat se nebo kompenzovat neuropatologii či poškození. Studie, které WHO porovnávala, ukázaly, že kognitivní aktivita může stimulovat (nebo zvýšit) kognitivní rezervy a má tak potenciál bojovat s rychlým kognitivním poklesem. Zvýšení kognitivní rezervy je možné dosáhnout kognitivní stimulací či kognitivním tréninkem. WHO duševní činnost opět doporučuje jak zdravým

jedincům, tak lidem, u kterých již byla mírná kognitivní porucha či demence diagnostikována. Kognitivnímu tréninku je třeba se podle doporučení WHO věnovat 40 minut třikrát týdně.

Nástroje pro trénování paměti jsou poměrně široce dostupné, materiálů pro procvičování dalších kognitivních funkcí, které by navíc byly upraveny pro lidi s různým stupněm kognitivního deficitu, je ale významně méně. Proto Česká alzheimerovská společnost již několik let vydává *Sešity pro trénování paměti a dalších kognitivních funkcí*, od roku 2020 pak organizuje skupiny kognitivního tréninku pro jedince s mírně rozvinutým kognitivním deficitem.

4. Čemu se vyhnout

WHO zmiňuje ve svých pokynech i další možnosti redukce rizik vzniku

kognitivních poruch. Na základě několika studií předkládá důkazy o alkoholu jako jednom z rizikových faktorů vzniku demence a poklesu kognitivních funkcí. Zdá se, že **riziková je konzumace i malého množství alkoholu. Podobně nepříznivě působí také kouření.**

Shrňme, že veškeré změny životního stylu mají smysl nejen v mladším věku, kdy člověk nepocituje žádné potíže s kognitivními funkcemi, ale velký význam mají i v době, kdy už k nějakému úbytku kognitivních funkcí došlo. Na zdravý život není nikdy pozdě! Dokládá to i pozitivní příběh ze života, který jsme si nechali na závěr.

Paní Zdenka se stará o svou maminku s Alzheimerovou nemocí už 6 let. Nemoc byla diagnostikována mamince krátce poté, co zemřel její manžel, který měl také Alzheimerovu nemoc. Když maminka začátkem roku 2017 prodělala

virózu a její zdravotní stav se zhoršil, celá rodina se připravovala na nejhorší. Těžké období přimělo dceru Zdenku, aby odešla z dobrého zaměstnání, aby mohla poslední dny strávit s maminkou. Tu si chtěla za pomoci podpůrných služeb nechat doma. Paní Zdenka začala zdravěji vařit, sama se přestala odbývat něčím rychlým, trávila více času s maminkou a byla tak spokojená. Najednou se ze dnů staly týdny a z nich měsíce. A protože se mamčin stav zlepšil, začala s ní dcera chodit na procházky, resp. „vyjíždky“ na kolečkovém křesle. Pohyb na čerstvém vzduchu udělal dobře jak mamince, tak dceři, která zhubla a dle slov praktické lékařky „rozkvetla“. Mamince se také začalo dařit lépe, zlepšila se její mobilita, zpět se vrátily určité komunikační schopnosti. Dnes jsou to 3 roky, co jsou spolu obě dámy doma nebo na chalupě na Vysočině anebo v parku na procházce, protože doma vlastně moc často nebývají.

Mgr. Lucie Hájková

Koordinátorka projektu Dny paměti a respitní péče České alzheimerovské společnosti
Kontakt: lucie.hajkova@alzheimers.cz

Je absolventkou Fakulty humanitních studií UK – Katedry řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích (2003–2006), dále pak Zdravotně sociální fakulty JČU, oboru „Rehabilitační-psycho-sociální péče o postižené děti, dospělé a staré osoby“ (2003–2005). Od roku 2007 působí jako sociální pracovníce a koordinátorka respitní služby v České alzheimerovské společnosti. Jako členka týmu konzultantů ČALS spolupracuje v rámci systému certifikace Vážka® na zvyšování kvality poskytovaných služeb v zařízeních pro lidi s demencí.

Mgr. Martina Mátlová

Ředitelka České alzheimerovské společnosti
Kontakt: martina.matlova@alzheimers.cz

Martina Mátlová je od roku 2014, kdy došlo k transformaci České alzheimerovské společnosti na obecně prospěšnou společnost, její ředitelkou. Vzděláním je socioložka (FSV UK). V minulosti se věnovala také výzkumu v oblasti zdravotní politiky a ekonomiky, výuce na 1. LF UK a FHS UK anebo projektovému řízení.

LITERATURA

1. Alzheimer Europe je nezisková nevládní organizace, jejímž cílem je poskytovat hlas lidem s demencí a jejich pečovateli a zasadit se o to, aby se z demence stala evropská priorita.
2. Alzheimer Europe. *Dementia in Europe Yearbook 2019 – Estimating the prevalence of dementia in Europe*. Dostupné: <https://www.alzheimer-europe.org/Publications/Dementia-in-Europe-Yearbooks>.
3. WHO. *Risk reduction of cognitive decline and dementia -WHO Guidelines*. Dostupné na: https://www.who.int/mental_health/neurology/dementia/guidelines_risk_reduction/en/
4. WHO. *Global recommendation on physical activity for health*. Dostupné na: <https://www.who.int/publications-detail/global-recommendations-on-physical-activity-for-health>.
5. WHO. *Healthy diet*. Dostupné <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/healthy-diet>.